

DİLLER VAR DİL İÇRE

Mehmet AYDIN*

Diller onları konuşan toplumları bir araya getirir. Aynı dili konuşan topluluklar, milletler dünyaya dillerinden bakar, dünyayı dilleri yoluyla kavrar. Dil, ferdin oluşumuna katıldığı durmadan yenilenen bir süreç olarak tanımlansa da ferdin elini kolunu bağlar. Ferdin kullandığı en etkili araç olan dil onun fermanını dinlemez. Bazı durumlarda dil toplumun dahi fermanını dinlemez, deyim yerindeyse topluma fermanını dinletir.

İnsanın hikâyesi her zaman toplumun da hikâyesidir ve bütün hikâyelerin aracı dildir. Farklı hikâyelerde dil farklı görünümlere bürünür.

Diller çeşitlenmeye, çiçeklenmeye ve değişkenliğe uygun yapılardır. Dillerdeki çeşitlenmenin dille toplum arasındaki ilişkiye dayandığı söylenebilir. Dillerdeki çeşitlenme dil biliminin konusu mudur? Elbette böyle bir konu uygulamalı dil biliminin içinde ele alınabilir. Ancak dillerdeki çeşitlenme toplumla ilişkilendirildiğinde bu konu dış dil biliminin yani toplum dil biliminin konusu olur.

Toplum dil biliminin konusu olarak dillerdeki çeşitlenme farklı biçimlerde ele alınıp yorumlanmıştır. “Her türlü işlev için tek bir dil düşüncesi, 18. yüzyıl Avrupa’sında gelişen millî devlet tarihinin ürünüdür.”¹ Dillerin tabiatına aykırı sayılan böyle bir bakışın standart dillerin geliştirilmesi bağlamında etkili olmadığı söylenebilir.

Yaygın olarak kullanılan Türkçe dil bilgisi kitapları dili konuşma dili ve yazı dili biçiminde ikiye ayırır. Ancak Osmanlı Türkçesi alanında çalışanlar çok isabetli olarak konuşma dili ve yazı dili yanında bir de okuma dilinden söz ederler.

Dilci olarak bu yazılık formasyonumu sessizce bir yana bırakayım. O zaman pekâlâ şöyle denebilir: Gerçekte bir dilin ne iki ne üç ne de beş görünümünden söz

* Prof. Dr., OMÜ Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

1 Pierre Achard, *Dilsel Topumbilim*, çev. Deniz Kırımsoy, İletişim Yayınları (Cep Üniversitesi), İstanbul 1994, s. 28.

edilebilir. Bir dilin birçok görünümü vardır. Ancak pedagojik kaygılar yanında başka kaygılarla gramerlerde dilin görünümleri kısıtlı bir şekilde yansıtılır. Bir bakıma ne Saussure'un tanımı ve ayrımı ne de Jakobson'un dilin işlevleri konusundaki şeması bir dili tam olarak kuşatabilir.

Tanımların kifayetsizliği konusunda Mevlânâ'nın fil metaforuna da başvurulabilir:

"Hintliler karanlık bir ahıra bir fil getirip halka göstermek istediler.

Hayvanı görmek için o kapkaranlık yere bir hayli adam toplandı.

Fakat ahır o kadar karanlıktı ki, gözle görmenin imkânı yoktu. O göz gözü görmeyecek kadar dar ve karanlık yerde, file ellerini sürmeye başladılar.

Birisi eline hortumunu geçirdi, 'Fil bir oluğa benzer' dedi.

Başka birinin eline kulağı geçti 'Fil bir yelpazeye benziyor' dedi.

Bir başkasının eline ayağı geçmişti, dedi ki: 'Fil bir direğe benzer.'

Bir başkası da sırtını ellemişti, 'Fil bir taht gibidir' dedi.

Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa fili ona göre anlamaya koyuldu.

Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Birisi dal dedi, öbürü elif.

*Herkesin elinde bir mum olsaydı sözlerinde aykırılık olmazdı."*²

Fil neyse odur, dil de neyse odur ama ne fili ne de dili kolayca tanımlamak mümkündür. Bütün tanımlar uzlaşmaya bağlıdır ve bütün uzlaşmaların ihlal edilme potansiyeli vardır.

2. Dille İlgili Metaforlar

Diller çeşitli dönemlerde farklı biçimlerde algılanmış ve buna bağlı olarak farklı şekillerde nitelenmiştir. Renan, Fransız dilinin akıl ürünü olduğunu öne sürerek onun demokratik bir dil olduğunu vurgulamıştır. Roland Barthes, Renan'ın Fransız dilini yücelten sözlerini eleştirir:

"Şimdi Renan'ın bir sözünü aktaracağım: 'Fransızca, Bayanlar ve Baylar, diyordu bir konferansta hiçbir zaman saçmanın dili olamayacak; ama aynı zamanda gerici bir dil de olamayacaktır: Sözcüsü Fransızca olan ciddi bir gerici hareket düşünemiyorum.' Doğrusu Renan, kendi çapında, kavrayışlı biriymiş: Dilin, ürettiği iletiyle [mesajla] tüketilemeyeceğini, bu iletiyi aşarak yaşayabileceğini ve kendinde, çoğu kez dehşetli bir yankılanmayla, söylediği şeyden farklı bir şeyi de belirtebileceğini, öznenin bilinçli, akla yatkın sesi yerine yapının, yani konuşan türün

2 Franklin Lewis, *Mevlânâ Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı*, çevirenler: Gül Çağalı Güven-Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2010, s. 35.

boyun eğdirici, kafa tutan, acımasız sesini koyabileceğini tahmin etmişti. Renan'ın buradaki hatası yapısal değil, tarihseldi. Çünkü o, akıl tarafından oluşturulduğunu düşündüğü Fransız dilinin, ancak demokratik olabileceğine, inandığı siyasal bir akli dile getirmeye zorladığı kanısındaydı. Ama dil, her anlatım yeteneğinin edim hâline getirilmesi olarak ne gericedir ne de ilerici, yalnızca faşisttir; çünkü faşizm söylemeyi engellemek değil, söylemeye zorlamaktır.”³

Mehmet Kaplan, Roland Barthes'ı dile faşist dediği için komünist sanmış ve komünist olarak nitelemiştir:

“Fransa'da dil üzerinde yaptığı araştırmalarıyla tanınan ve bizim aşırı öztürkçecilere de tesir eden komünist Roland Barthes bakınız ne diyor:

‘Konuşma ve yazı dili bir düzenlemedir. Onu düzene sokan dilin kanunlarıdır. Her dil bir sınıflandırmadır ve her sınıflandırma sıkıcıdır. Dil bizzat yapısı ile insan düşüncesini çarpıtan bir mahiyeti haizdir. Bütün konuşma şekillerini içine alan dil müessesesi ne gerici, ne ilericidir, düpedüz faşisttir.”⁴

Dilin faşist olarak nitelenmesi metaforiktir. Bununla kastedilen dilin hem fert hem de toplum üzerindeki baskı oluşturabilme gücüdür. Ancak bir yandan da baskıcı dil, insana ve topluma sınırsız imkânlar sunar. Edebiyat dili, gizli diller, lehçeler, şiveler, ağzlar, jargon, argo vb. gibi dil değışkeleri dilin sunduğu imkânlardan doğmuştur. O zaman Barthes'ın söylediklerini yeniden tartışmak gerekir: Dil gerçekten de faşist midir?

3. Bir İmkân Olarak Metaforlar

Bütün dillerin metaforik bir nitelik taşıdığını düşünenlere kulak vermek gerekir. Bunlar arasında İspanyol filozofu José Ortega y Gasset de vardır. Eğretilenle ilgili olarak filozofun söyledikleri tekrar edilmeye değer niteliktedir:

“Eğretilme herhâlde insanoğlunun elinde tuttuğu en verimli güç olmalı. Etkisinin büyüklüğü neredeyse mucizeye yaklaşır ve tıpkı hastasının karnında neşter unutan cerrah gibi, Tanrı'nın yarattıklarından birini biçimlendirirken içinde unutmış olduğu bir yaratıcılık gerecine benzer.

Tüm öteki güçler bizi gerçeğin, zaten varolan gerçeğin içine tutsak ederler: Yapabileceğimizin en fazlası bazı şeyleri başka şeylere katmak ya da çıkarmaktır. Yalnızca eğretilme kaçış yolunu açar bize ve gerçekte var olan şeyler arasında düşsel kayalıklar yaratır, tüy gibi hafif adalar yeşertir.

3 Roland Barthes, *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi*, çev. Mehmet Rifat- Sema Rifat, YKY, İstanbul 2008, s. 46-47.

4 Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1985, s. 270. Mehmet Kaplan'ın Barthes'la ilgili komünist nitelemesinin hangi bilgiye dayandığını bilmiyorum. Ama bana yazdıkları itibarıyla Barthes komünist gibi gelmiyor. Hoş, Barthes komünist de olsa onu okurdum. Çünkü yazdıkları ilgimi çekiyor ve işime yarıyor.

İnsanoğlunda bu zihinsel etkinliğin varoluşu, doğrusu şaşkırtıcı şeydir: Eğretilenleyle bir şeyi kaldırıp, yerine bir başkasını koyarız ve koyduğumuza ulaşmaktan çok, kaldırdığımızdan kaçmaktır derdimiz. Eğretilenle bir nesneyi başka bir nesnenin kılığına bürüyerek ortadan kaldırır ve onun altında insanı gerçeklerden kaçınmaya sürükleyen bir içgüdü görüyor olmasak, eğretilenle bir anlam taşımazdı.”⁵

Dili bir mucize olarak niteleyen ve dildeki çeşitlenmenin ayrıntıları üzerinde duran Walter Porzig⁶ de haksız değildir.

Eğretilenleyle dile ve düşünceye dayandırmak da mümkündür. Gökhan Yavuz Demir daha da ileri giderek ‘dilın mucizelerin mucizesi’ olduğunu vurgulamıştır:

“Dil, mucizelerin mucizesidir: Bu mucizenin kaynağı dilin belirsizliğidir; çünkü yalnızca belirsiz bir şey mucizevi olabilir ve dolayısıyla belirsizliği üreten bir şey mucizelerin mucizesi diye adlandırılmayı hak edebilir. Dil, bize birbirinden farklı nesnelere, kavramları ve tecrübeleri anlama imkânı verir. Fakat bu farklı kalemleri birbirinden ayıran sınırın ne olabileceği hakkında hiçbir ipucu vermez. Dil, dünyaya diye adlandırdığımız şeyi, onu açığa çıkararak ve gizleyerek sunar. Dil bunu metaforlar vasıtasıyla yapar. Dili mucizevi kılan metaforlardır. Metaforlar kendi ışılıtlarıyla bazen gözümüzü alıp aktardıkları veya taşıdıkları anlamı saklarken, bazen de yine ışılıtlarıyla anlattıklarını çok daha görünür kılar. Dünyanın bu açığa çıkarıcı ve gizleyici takdimi olan metaforlar, dilin aslı varlığıdır. Çünkü dil sadece bir ‘göstergeler imparatorluğu’ değil, aynı zamanda bir ‘metaforlar imparatorluğu’ da.”⁷

Metaforlarla ilgili farklı bakış açıları da vardır. En yaygın metafor teorisi George Lakoff ile Mark Johnson’un geliştirdiği yaklaşımdır. Lakoff ile Johnson’un yaklaşımı metaforların tecrübeyle ve kavramlarla ilişkisine dayanır. Hayatın kendisi metaforiktir, düşünce metaforiktir. Lakoff ile Johnson’un metafor teorisi kavramsal metafor teorisi şeklinde anlaşılabilir.⁸

Metaforlar yalnızca dil biliminin, anlam biliminin konusu olarak anlaşılabilir. Metaforlar felsefenin de konusudur, söz edimleri kuramının da başka alanların da. Alanlar arasındaki ayrımın da metaforik olduğu söylenemez mi? Pekâlâ söylenebilir.

Burada Searle’ün geliştirdiği kuramla aslında hiç kapanmayacak metafor tartışmasını keselim:

5 José Ortega y Gasset, *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*, çev. Neyyire Gül Işık, Metis Yayınları, İstanbul 2011, s. 41.

6 Walter Porzig, *Dil Denen Mucize*, çev. Vural Ülkü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, 2 cilt.

7 Gökhan Yavuz Demir, *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*, İthaki Yayınları, İstanbul 2015, s.122.

8 George Lakoff- Mark Johnson, *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil*, çev. Gökhan Yavuz Demir, Paradigma Yayınları, İstanbul 2005.

“Bir eğretileme kuramı geliştirmek için başvurulacak yollardan biri eldeki kuramlardan birinin güçlü ve zayıf yanlarını gözden geçirmek olabilir. Bu iş için kullanabileceğimiz en uygun aday, karşılaştırmacı kuramın Aristoteles’e kadar geri giden, işin aslına bakılırsa sağduyuya en yakını diye düşünülebilecek bir biçimi olan, bütün eğretilmelerin gerçekte ‘benzer’ ya da ‘gibi’ sözcüğü silinmiş, benzerliğin hangi bakımlardan olduğu belirtilmemiş birer düz benzeti olduğunu söyleyen eğretileme kuramıdır. Bu görüşe göre, ‘İnsan bir kurttur’ eğretilmeli sözcelemi, ‘İnsan belirtilmeyen bir kısım yönlerden bir kurda benzer’ anlamına; ‘Sen benim günüşiğimsin’ eğretilmeli sözcelemi, ‘Sen birtakım yönlerden benim için günüşiği gibisin’ anlamına; ‘Sally bir buzdolabıdır’; ‘Sally, şu anda belirtilmeyen belli bakımlardan bir buzdolabına benzer’ anlamına gelir.”⁹

Galiba metaforlardan söz ederken daima Aristoteles’e şapka çıkarmak gerekiyor. Çünkü eninde sonunda yol ona çıkıyor ve ondan geçiyor.

Dildeki çeşitlenme ve çiçeklenmenin büyük ölçüde metaforlara dayandığı tekrar ifade edilebilir. İroni de dildeki çiçeklenme için temel oluşturmuştur. Ayrıca çok anlamlılık, eş anlamlılık ve yakın anlamlılık da dildeki çeşitlenmeye imkân sağlar. Çok anlamlılığın da metaforlarla ilişkisi vardır. Gerçekte çok anlamlılık metaforlar açısından bir sonuç olarak görülebilir.

4. Sözlüklerde Jargon

Toplumlar görece bir bütünlük oluştursa da aslında tek parçalı değildir. Toplum kendi içinde topluluklara bölünür. Dolayısıyla toplumun dil açısından bölünmesi kaçınılmazdır. “Sosyal gruplar dili kendilerine özgü bir biçimde kullanır; bir yerde kendi sosyal çevrelerine has, kendilerini başkalarından ayıran bir dil yaratırlar.”¹⁰

Roland Barthes dil bilimcilerin ulusal dilin belli sayıda tür içerdiğini bildiklerini ama toplumsal değil, coğrafi (lehçeler, ağızlar vb.) özellikteki dil değişikliklerini incelemeye yöneldiklerine işaret eder.¹¹ Bizde de durum Fransa’dakinden farksızdır. Dilcilerden pek azı topluluk dillerine yönelik çalışmalar yapmıştır. Yazar, topluluk dillerinin özellikle söylem açısından bir dil gibi işlediğini vurgular:

“Bir topluluk dili, kültürel, toplumsal durumları nedeniyle yalnızca dışlanmış olanlar için baskıcı bir nitelik taşımaz; onu paylaşanlar (ya da pay olarak alanlar) için de aynı derecede zorlayıcıdır. Bu yapısal bakımdan topluluk dilinin söylem düzleminde gerçek bir dil olmasından kaynaklanır; Boas’ın ardın Jakobson dilin söylemeye olanak sağladığı şey aracılığıyla değil de söylemeye zorladığı şey ara-

9 John R. Searle, *Söylemek ve Anlatmaya Çalışmak*, çev. R. Levent Aysever, BilgeSu Yayınları, Ankara 2011, s. 132.

10 Nurettin Demir, “Türkçede Varyasyon Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 2 (2010), s. 100.

11 Roland Barthes, *Dilin Çalışma Saati*, çevirenler: Ayşe Ece- Necmettin Kâmil Sevil- Elif Gökteke, YKY, İstanbul 2013, s. 115.

cılığıyla tanımlandığına yeterince dikkat çeker; aynı biçimde her topluluk dili kullanıcılarının konuşamayacağı (düşünemeyeceği) büyük basmakalıplaşmış biçimler barındırır. Bir başka deyişle, her dil gibi topluluk dili de, Chomsky'nin de edim olarak adlandırdığı, içinde edinç değişkenliklerinin anlamsızlaştığı şeyi barındırır.”¹²

Argo, jargon, gizli dil gibi dil türleri özel diller şeklinde adlandırılmıştır. Berke Vardar özel dili “Genel dilin belli bir çevrede kullanılan özel biçimi; özel deneyim alanına giren bilgilerin aktarıldığı bildirişim durumlarında kullanılan dil. Bilimsel ve uygulamalı dillerin yanı sıra çeşitli uğraş alanlarındaki (kasaplık, marangozluk gibi) diller özel dillerdir. Özel dile oranla bu dillerin önemli yönünü sözlükleri ve bu düzlemde de adlar oluşturur.”¹³ şeklinde tanımlamıştır.

Türkçe Sözlük'te jargon “is. Fr. Dar bir çevreye özgü dil, argo: tıp jargonu” şeklinde anlandırılmıştır.

Pars Tuğlacı'nın *Okyanus*'unda bir değil, iki jargon maddesi vardır. Jargon¹ i. Fr. *jargon* < giargone. min. (a) Kuyumculukta kullanılan sarı renkli zirkon çeşidi; (b) Eskiden sarı renkli kuvars billurlarına da bu ad verilir ve düşük nitelikte elmas taklitleri yapımında kullanılırdı; (c) Toplu iğne büyüklüğünde auvergne taşı, eskiden yemen taşı yerine kullanılırdı [İng. *jargon*].

Öbür jargon, jargon² olarak i. Fr. § (1) Anlaşılması güç, bozuk dil. [İng. cant]. (2) Bazı çevrelerin kullandıkları özel dil. [İng. slang]. şeklinde tanımlanmıştır. Jargon maddesinin altında alt madde olarak *jargonafazi*, *jargonagrafi*, *jargonomimi* hem *Meydan Larousse*'ta hem de *Okyanus*'ta yer alır.

Konuşanlar dışındaki kimselerce anlaşılmaması için sözcüklerin bozulmuş biçimlerinden oluşturulan ve yine bir zümreye özgü olan dil türü de jargon'dur.¹⁴

Jargon teriminin *Oxford Dictionaries*'deki anlamı *Türkçe Sözlük*'teki anlama çok yakındır: Bir grup veya meslek tarafından kullanılan ve grup dışındakilerin anlamasının zor olduğu kelimeler veya ifadeler.

Meriam Webster's Intermediate Dictionary'de jargon için üç anlam verilmiştir:

1. Ana dilleri birbirinden farklı olan insanların birbirleri ile iletişim kurabilmek için kullandıkları karışık dil.

2. Belirli bir grubun ya da etkinliğin kullandığı özel dil.

3. Açık olmayan ve kulağa önemliymiş gibi gelen uzun kelimelerle dolu dil.

Jargon, Boğaziçi Üniversitesi yayını olan üç yazarlı *Dilbilim Sözlüğü*'nde uğraş dili (jargon, technical language) olarak adlandırılıp “Günlük dile ve ölçünlü dile karşıt olarak belli meslek alanlarında kullanılan, ama ölçünlü dil ve günlük

12 *age.*, s. 126.

13 Berke Vardar yönetiminde, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul 1988, s. 164.

14 Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayını, Ankara 2009, s. 90.

dilden dilbilgisi yönünden farklılık göstermeyip yalnızca kendine özgü sözvarlığı nedeniyle onlardan ayrılan dil; bir meslek grubuna ya da başka toplumsal gruba özgü içinde anlaşılması her zaman kolay olmayan kullanımlar bulunan dil; örneğin spor dili, tıp dili, hukuk dili, ekonomi dili, denizci dili, havacı dili vb.” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁵

Aynı kaynakta *küme dili* (sociolect, dialect) *toplum dil bilim* “Bölgesel ya da yerel kullanımlara karşıt olarak dilin toplumsal gruplara (toplumsal katmanlara / sınıflara, aileye, cinsiyete, yaşa, eğitime, politik gruplara, mesleğe vb.) özgü, özellikle söz varlığı açısından farklı kullanılan türü; ör. havacı dili, denizci dili, tıp dili, hukuk dili, kadın dili, erkek dili, aydın dili, öğrenci dili vb. birer küme dilidir. *Grup dili* de denir.”¹⁶ biçiminde tanımlanmıştır.

İki tanımda da ortak olan noktalar vardır. Bu ortaklıklar ya dil değişkelerinin her birinin tanımının zorluğundan ya da sözlükçülerin dikkatsizliğinden kaynaklanmaktadır. *Küme dili* ile *uğraş dilini* yani *sosyolekt* ile *jargonu* birbirinden ayırmak kolay değildir. Bir mesleğin insanları bir küme oluşturur. Dolayısıyla kümenin dili ile uğraşın dili kesişebilir.

Jargon ile ilişkilendirilen başka bir alt dil türü de argodur. Hatta *jargon* için bazı kaynaklarda meslek argosu da denir. Ancak *meslek argosu* meslek dilinden farklıdır. *Argo* ile *jargonu zümre dili* içinde düşünmek mümkündür. *Zümre dili* olarak *argo* ile *jargon* genel dile dayanır. Hem *argo* hem de *jargon* içinde ödünçlemelerle metaforlar yanında başka unsurlar da vardır.

5. Sonuç

Diller onları konuşan toplumlara topluluklara böler. Bu yönüyle dil hem birleştirici hem de ayırıştırıcıdır. Bu ayırıştırma büsbütün masum sayılmasa bile tehlikeli de değildir. Osman Cemal Kaygılı'nın *Çingeneler*¹⁷ romanında Çingene dilinden unsurlar vardır, Metin Kaçan'ın *Ağır Roman*'ı bütünüyle *argoya* yaslanan bir metindir. *Ağır Roman*¹⁸ da hakkını yemeyelim metaforlar da vardır.

Topluluk dilleri arasındaki sınırları çizmek kolay değildir. Bunlar arasında geçişler ve kesişmeler de vardır. Günlük dilde kullandığımız bir kelime bir topluluk dilinde bambaşka bir anlamla kullanılabilir. “Bombayı patlatıyoz!” Farklı bağlamlarda farklı anlamlara gelebilir.

İnsan dış dünya gerçekliğini dil yoluyla kavrar, açıklar. İnsan dilden kaçarken de dile tutunur. Belki insanın

15 Kâmile İmer- Ahmet Kocaman- A. Sumru Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2011, s. 248.

16 bk. *age.*, s. 186.

17 Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1972, [1. baskı 1939].

18 Metin Kaçan, *Ağır Roman*, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul 1999, [1. baskı 1990].

tutunacağı tek dal dil değildir ama dil insan için en önemli tutamaktır. Dilden ötede insanın sığınabileceği bir köy de bir koy da yoktur. Nerede insan varsa orada bütün çeşitliliği içinde dil vardır. İnsan diline mahkûmdur.

Onca dile rağmen insanın bir türlü dile getiremediği durumlar da vardır: “*Dil onda yansıyanı ortaya koyamaz; o, onda yansır. Dil kendini dile getireni, biz onunla dile getiremeyiz. Gösterilebilir olan, söylenemez.*”¹⁹ Şöyle bir seçenek de var: “*Dil içinde ifade edilebileni, dil yoluyla ifade edemeyiz.*”²⁰

O hâlde sahiden de Evliya Çelebice dendikte “diller ile tabir olunmaz” nice gerçeklik vardır. Dilin gerçekliğinin boyutlarını da dil ifadeden haylice aciz ve nakıstır. Yine de insan için işin doğrusu sınırlı sözün sınırlarını zorlamak ve aşındırmaya çalışmaktır. Başka ne gelir elden, dilden...

19 Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba, Metis Yayınları, İstanbul 2013, [Metis Yayınları’nda 1. baskı 2006], s. 63.

20 Pierre Hadot, *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, çev. Murat Erşen, Doğubatı Yayınları, Ankara 2015, [1. baskı 2009], s. 60.